

Pirma dalis

1 skyrius

Per visas dienas

1900-ieji metai, Travankoras, Pietų Indija

Jai dvylika metų, rytą jos vestuvės. Ant demblio, sulipusios šlapiais skruostais, guli motina ir dukte.

– Liūdniausia merginos gyvenimo diena – jos vestuvių diena, – sako motina. – Paskui, jei tokia bus Dievo valia, bus geriau.

Netrukus ji išgirsta, kad motinos šniurkščiojimas virto ramiu kvėpavimu, paskui tylutėliu knarkimu, ir mergaitei atrodo, kad jis surikiuoja padrikus nakties garsus, nuo medinių sienų, atiduodančių dienos kaitrą, iki šuns šlepsėjimo smėlėtame kieme.

Ulbauja vanaginė gegutė: „Kur link į rytus? Kur link į rytus?“ Ji įsivaizduoja, kad paukštis žiūri į proskyną, kurioje trobą aptūpęs stačiakampis palmių lapais dengtas stogas. Priekyje jis mato įlanką ir upelį, o užpakalyje – ryžių lauką. Paukštis gali švilpauti valandų valandas, neleidamas joms užmigti... bet klykavimas staiga nutrūksta, tarsi priešliaužus kobrai. Stoja tylą, bet upelis, užuot čiurlenęs lopšinę, niurna per nuglundintus akmenukus.

* * *

Ji pabunda prieš aušrą, motina dar miega. Pro langą vanduo ryžių lauke mirguliuoja it kaltinis sidabras. Priekinėje verandoje stovi vienišas, puošnus, tuščias tėvo krėslas. Ji pakelia rašomąją lentą, uždėtą ant ilgų medinių ranktūrių, ir atsisėda. Jaučia šmėklišką tėvo įspaudą, išsaugotą meldų plaušinyje.

Įlankos pakraščiais auga keturios kokospalmės, palinkusios prie vandens taip, kad beveik jį liečia, tarsi grožėtusi savo atspindžiais, ruošdamosi tiestis į dangų. *Lik sveika, įlanka. Lik sveikas, upeli.*

– Dukrele? – vakar pašaukė ją vienintelis tėvo brolis. Ji nustebo, nes pastaruoju metu jis jos taip meiliai beveik nevadindavo. – Mes tau radome tinkamą jaunikį. – Jis kalbėjo pernelyg saldžiai, tarsi jai būtų ketveri, o ne dvylika. – Tavo jaunikis įvertino, kad tu iš geros šeimos, kunigo duktė. – Ji žinojo, kad dėdė jau kuris laikas bando ją ištekinti, ir vis dėlto jai atrodė, kad dėl šių vedybų jis susitarė pernelyg skubotai. O ką ji gali pasakyti? Tokius reikalus tvarko suaugusieji. Ją sutrikdė bejėgiškumas motinos veide. Jai pagailo motinos, o juk ji labai norėtų ją gerbti. Vėliau, kai jos liko vienos, motina pasakė: „Dukrele, čia jau nebe mūsų namai. Tavo dėdė...“ Ji maldavo, tarsi duktė būtų prieštaravusi. Jos balsas nutrūko, ji neramiai apsidairė. Driežai ant sienų nešiojo gandas. „Kuo gali skirtis gyvenimas čia nuo gyvenimo ten? Tu švęsi Kalėdas, pasninkausi per gavėnią... sekmadieniais eisi į bažnyčią. Ta pati Komunija, tos pačios kokospalmės ir kavamedžiai. Pavydėtinas jaunikis... Pasiturintis.“

Kam pasiturinčiam vyrui vesti nepasiturinčią merginą, bekraitę? Ką jie nuo jos slepia? Kokių jis turi ydų? Pirma,

nebejaunas – jam keturiasdešimt. Jis jau turi vaiką. Prieš kelias dienas, atėjus ir išėjus piršliui, ji netyčia nugirdo, kaip dėdė bara jos motiną.

– Tai kas, kad jo teta nuskendo? Negi tai tas pats kaip giminė, kurioje daug bepročių? Ar kas nors girdėjo apie giminę, kurioje daug skenduolių? Žmonės pavydi tokio jaunikio, todėl iš musės padaro dramblių.

Atsisėdusi į tėvo krėslą, ji glosto nugalintus ranktūrius ir valandėlę prisimena tėvo rankas; kaip dauguma malajalių vyrų, jis buvo mielas meškinas, plaukuotomis rankomis, krūtine ir net nugara, todėl tiesiogiai galėdavai paliesti tik minkštus plaukelius, odos – ne. Šiame krėsele, įsitaisiusi jam ant kelių, ji mokėsi raidžių. Bažnyčios mokykloje jai sekėsi, ir jis pasakė: „Turi gerą galvą. Bet dar svarbiau būti smalsiai. Baigsi vidurinę. Ir koledžą. Kodėl gi ne? Neleisiu tavęs už vyro per anksti, gana, kad tavo motina ištekėjo jaunutė.“

Vyskupas paskyrė tėvą į bažnyčią netoli Mundakajamo, kuriame buvo neramu ir dėl musulmonų pirklių rezgamų pinklių trūko kunigų. Vieta netiko gyventi su šeima, nes ryto rūkas net vidurdienį driekdavosi ties keliais, vakare pakildavo iki smakro, ir nuo drėgmės žmonės švokšdavo, karščiuodavo ir susirgdavo reumatu. Nepraėjus nė metams po paskyrimo jis grįžo, krečiamas drebulio, karščiuodamas – kūnas degte degė, o šlapimas buvo juodas. Joms nespėjus pakviesti pagalbos, jo krūtinė liovėsi kilnotis. Kai jos motina prikišo jam prie lūpų veidroį, šis neaprasojo. Vietoj tėvo alsavimo buvo tik oras.

Tai buvo liūdniausia jos gyvenimo diena. Negi vestuvės gali būti blogiau?

Ji paskutinį kartą pakyla iš meldų krėslo. Tėvo krėslas ir žema tikmedžio lova jai – kaip šventojo relikvijos, jie išsaugojo jo esmę. O, kad ji galėtų juos pasiimti į naujuosius namus.

Šeimynykščiai bunda.

Ji nusišluosto akis, atsitiesia, atkiša smakrą, ruošdamasi pasitikti naują dieną, kad ir ką ši atneštų – nemeilų išsiskyrimą, atsisveikinimą su namais, kurie nebe namai. Sumaištis ir skausmas Dievo pasaulyje – nesuvokiamos paslaptys, bet Biblija įrodo, kad esama giluminės tvarkos. Kaip sakydavo tėvas: „Tikėti reiškia žinoti, kad viskas susiję, nors ryšiai ir nematomi.“

– Viskas bus gerai, tėti, – sako ji, įsivaizduodama jo sielvartą. Jei jis būtų gyvas, jos šiandien neištekintų.

Ji įsivaizduoja, ką jis atsakytų. *Tėvo rūpesčiai baigiasi, kai jis randa gerą porą. Meldžiuosi, kad tavo vyras būtų toks. Bet žinau, kad tas pats Dievas, kuris tavimi rūpinosi čia, bus su tavimi ir ten, dukrele. Jis mums tai pažadėjo evangelijose. „Ir štai aš esu su jumis per visas dienas iki pasaulio pabaigos.“*

2 SKYRIUS

Santuokos įžadai

1900-ieji metai, Travankoras, Pietų Indija

Kelionė į jaunikio bažnyčią trunka beveik pusę dienos. Valtininkas plukdo juos nežinomų kanalų labirintu, virš jų svyra raudonos kaip ugnis kinrožės, o namai taip arti krašto, kad ji galėtų paliesti senutę, kuri vėto ryžius, pliaukšėdama per plokščiadugnę pintinę. Ji girdi, kaip vaikinukas skaito laikraštį „Manorama“ aklam karšinčiui, trinančiam galvą, tarsi naujienos skaudintų. Namas po namo, kiekvienas – mažas pasaulėlis, kartais su jos amžiaus vaikais, žiūrinčiais, kaip jie plaukia pro šalį. „Kur keliaujat?“ – klausia pusnuogis smalsuolis pro juodus dantis, juodas smilius – jo dantų šepetukas, aplipęs grūstais angliais, sustingsta ore. Valtininkas perbeda jį akimis.

Iš kanalų jie įplaukia į lotosų ir vandens lelijų kilimą, tokį tankų, kad ji galėtų juo vaikščioti. Žiedai išsiskleidę, tarsi linkėtų jiems gero. Ji staiga nuskina vieną, nutvėrusi už giliai dugne įleidusio šaknis stiebo. Šis pliaukštėdamas nutrūksta, tiesiog stebuklas, kad toks gražus rausvas brangakmenis galėjo išaugti tokiam drumstame vandenyje. Dėdė iškalbingai žiūri į jos motiną, bet ši nieko nesako, nors ir nerimauja, kad dukte

supurvins baltą palaidinę, mundų arba skraistę siauru auksiniu apvadu. Valtį pripildo saldus kvapas. Ji suskaičiuoja dvidešimt keturis vainiklapius. Prasibrovē per lotosų kilimą, jie įplaukia į ežerą, tokį platų, kad kito kranto nematyti, vanduo ramus, be menkiausios bangelės. Ji svarsto, ar ir vandenynas atrodo šitaip. Ji beveik pamiršo, kad tuoj ištekės. Judrioje prielaukoje jie persėda į didžiulę kanoją, kurią irkluoja liesi raumeningi vyrai; jos galai riesti kaip sudžiūvusios pupų ankštis. Viduryje stovi per dvidešimt keleivių, skėčiais kovojančių su saule. Ji suvokia, jog išvyksta taip toli, kad apsilankyti namie nebus lengva.

Ežeras nepastebimai siaurėja, kol virsta plačia upe. Valtis, nešama srovės, plaukia vis greičiau. Pagaliau tolumoje ant kalvos pasirodo didžiulis akmeninis kryžius su kančia, sergintis mažą bažnytėlę, kryžmos meta ant upės šešėlį. Tai viena iš septynių su puse bažnyčios, kurios įkurtos šventojo Tomo. Kaip ir kiekvienas sekmadieninės mokyklos mokinys, ji gali atbarškinti pavadinimus: Kodungalūro, Paravūro, Niranamo, Palajūro, Nilakalo, Kokamangalamo, Kolamo ir mažutė Tiruvitamkodo koplytėlė, bet pirmą kartą mato vieną iš jų, ir jai užgniauzia kvapą.

Kieme pirmyn atgal vaikščioja piršlys iš Ranio. Po jo džubos pažastimis plečiasi drėgnos dėmės, susiliedamos ant krūtinės. „Jaunikis seniai turėjo būti čia“, – sako jis. Plaukų kuokštai, užšukuoti ant plikės, nuslydo ant ausies it papūgos kuodas. Jis nervingai gurkteleja, Adomo obuolys kakle pakyla ir nusileidžia. Jo kaimas garsėja geriausiais ryžiais ir šiais gūžiais.

Iš jaunikio pusės buvo tik jo sesuo, Thankama. Tvirta šypsni moteriškė čiumpa mažutes būsimosios brolienės rankeles abiem savo rankom ir meiliai spusteli. „Jis ateina“, – sako ji.

Kunigas užsideda stulą ant liturginių drabužių, suriša išsiuvinėtą juostą. Ištisia ranką delnu į viršų, be žodžių klausdamas: „Nagi?“ Niekas neatsako.

Nuotaka dreba, nors tvyro šutra. Ji nepratusi dėvėti čato ir mundaus. Nuo šios dienos jokių ilgų sijonų ir spalvotų palaidinių. Ji, kaip motina ir teta, vilkės šią kiekvienos ištekėjusios šventojo Tomo krikščionės uniformą, kurios vienintelė spalva – balta. Moterų mundus kaip vyrų, tik vyniojamas įmantriau, laisvasis galas suklostomas į tris klostes, paskui užkįšamas už juosmens kaip vėduoklė užpakalio formai paslėpti. Toks pat ir beformės palaidinės trumpomis rankovėmis ir V formos iškirpte, baltos čatos, tikslas.

Palubės langai pjausto šviesą, ši meta įžambius šešėlius. Smilkalai kutena jai gerklę. Kaip ir jos bažnyčioje, klauptų nėra, tik šiurkštus kokospalmių pluošto kilimas ant rusvai raudonų grindų, ir tai tik priekyje. Dėdė kosteli. Kosulys nuaidi per tuščią bažnyčią.

Ji vylėsi, kad į vestuves atvyks jos pirmos eilės pusseserė – ir jos geriausia draugė. Ji ištekėjo pernai, tada jai irgi buvo dvylika, jaunikiui iš geros šeimos irgi. Per vestuves atrodė, kad vaikas kieto kiaušo, jis įnikęs krapštė nosį ir nesidomėjo apeigomis; kunigas nutraukė Eucharistijos apeigas ir sušnypštė: „Nustok krapštyti! Aukso ten nėra!“ Pusseserė parašė, kad naujuosiuose namuose ji miega ir žaidžia su kitomis didžiosios šeimos mergaitėmis ir džiaugiasi, kad nereikia bendrauti su vyru, kuris jai kelia apmaudą. Motina, perskaičiusi laišką, supratingai pasakė: „Ką gi, vieną dieną viskas pasikeis.“ Nuotaka svarsto, ar jau pasikeitė ir ką tai reiškia.

Oras suvirpa. Motina išstumia ją į priekį ir pasitraukia.

Greta jos stūkso jaunikis. Kunigas iškart pradeda apeigas – *gal tvarte laukia karvė, kuri tuoj veršiuosis?* Ji įsmeigia akis į toli.

Nešvariuose kunigo akinių stikluose ji mato atspindį: didelį siluetą, išryškintą pro duris krintančios šviesos, ir mažutę figūrėlę šalia – save.

Koks jausmas apima, sulaukus keturiasdešimties? Jis vyresnis už jos motiną. Jai toptelėja: jis našlys, kodėl nevedė jos motinos vietoj jos? Bet ji žino kodėl: našlės likimas tik per plauką geresnis už raupsuotojo.

Staiga kunigo balsas virpteli, nes būsimas vyras apsigręžė jos apžiūrėti, atsukdamas nugarą – neįtikėtina – kunigui. Jis įsistebeilija jai į veidą, šniokštuodamas, tarsi būtų sparčiai ir ilgai ejęs. Ji nedrįsta pakelti akių, bet užuodžia, kad jis kvėpia žeme. Negali suvaldyti drebulio. Užmerkia akis.

– Bet ji dar vaikas! – išgirsta jį sušunkant.

Atsimerkusi išvysta, kaip senelio brolis tiesia ranką išeinančiam jauniui sustabdyti, bet šis numuša ją it skruzdėlę nuo miegamojo demblio.

Thankama išlekia paskui bėgantį jaunikį, liumpsi lašinių klostė ant pilvo, nors ji prispaudė ją rankomis. Brolį ji pasiveja prie naštos akmens – gulsčios akmens plokštės sulig pečiais, laikomos dviejų stačių akmeninių stulpų, įkastų į žemę; čia keliautojas gali atsikvėpti, nusiėmęs nuo galvos nešulį. Thankama prispaudžia rankas prie plačios brolio krūtinės ir atbula eina priešais, stengdamasi jį sulaukyti.

– Vaikeli, – prabyla ji, nes jis daug jaunesnis, veikiau sūnus negu brolis. – Vaikeli, – dūsta ji. Reikalas rimtas, bet brolis

stumia ją taip, tarsi jis būtų artojas, o ji – plūgas, ir tai taip juokinga, kad ji negali nesijuokti. – Pažvelk į mane! – liepia tebesišypsodama. Kiek kartų ji matė jį taip susiraukusį, net kūdikį? Jam tebuvo ketveri, kai mirė motina, ir Thankamai teko ją pavaduoti. Ji apkabindavo jį ir dainuodavo jam, ir raukšlės jo kaktoje išsilygindavo. Daug vėliau, kai vyriausias brolis apgavo jį ir atėmė namą ir turtą, jaunėlį užstojo tik Thankama.

Jis sulėtina žingsnius. Ji puikiai jį pažįsta, jis šykštus žodžių. Jei Dievas stebuklingai atrakintų jam burną, ką jis galėtų pasakyti? *Sese, stovėdamas greta tos drebančios mergytės, pažymaniau: „Ir aš turiu ją vesti?“ Matei, kaip virpėjo jos smakras? Namie aš turiu vaiką, kuriuo dar reikia rūpintis. Vargu ar man reikia dar vieno.*

– Vaikeli, aš suprantu, – sako ji, tarsi jis būtų atsiliepęs. – Suprantu, kaip tai atrodo. Bet neužmiršk, tavo motina ir senelė ištekėjo vos devynerių. Taip, jos buvo vaikai ir kitoje šeimoje buvo auginamos kaip vaikai, kol nebebuvo vaikai. Ar ne taip sudaromos darniausias ir geriausias santuokos? Bet užmiršk tai ir valandėlę pagalvok apie tą vargšę mergaitę. Paliktą prie altoriaus vestuvių dieną? Ajajai, kokia gėda! Kas gi ją paskui ves?

Jis žingsniuoja toliau.

– Ji gera mergaitė, – sako Thankama. – Iš labai geros šeimos. Tavo mažajam DžoDžo reikia auklės. Ji prižiūrės jį kaip aš tave, kai buvai mažas. Leisk jai užaugti mūsų šeimoje. Jai reikia Parambilio ne mažiau, negu Parambiliui reikia jos.

Ji kniubtelėja. Jis ją sugauna, ji juokiasi.

– Net drambliams sunku eiti atbulai! – Tik ji supranta, jog šiek tiek persikreipęs jo veidas reiškia, kad jis šypsosi. – Šitą

mergaitę tau išrinkau *aš*, vaikeli. Nemanyk, kad tai piršlio nuopelnas. *Aš* susitikau su motina, *aš* apžiūrėjau mergaitę, nors ji nežinojo, kad ją stebiu. Ar pirmą kartą išrinkau netinkamą merginą? Tavo pirmoji žmona, amžinąjį atilsį duok jai, Viešpatie, pritaria. Pasikliauk vyresniąja seserimi dar kartą.

Piršlys tariasi su kunigu, šis murma: „Kas čia per vestuvės?“

Viešpatie, mano uola, mano tvirtove, mano gelbėtojai. Tėvas išmokė jaunąją nuotaką šių žodžių – juos reikia kartoti, kai išsigąsti. *Mano uola, mano tvirtove.* Paslaptinga energija, sklindanti iš altoriaus, apgaubia ją it kamža ir atneša visišką ramybę. Šią bažnyčią pašventino vienas iš dvylikos; jis stovėjo ant žemės, kur stovi ji, vienintelis apaštalas, *paliėtas* Kristaus žaizdas. Ji pajunta neįsivaizduojamą supratingumą, balsą, kalbantį be garso, be judesio. Jis ištaria: *Ir štai aš esu su jumis per visas dienas.*

Paskui šalia jos vėl pasirodo basos jaunikio kojos. *Kokios dailios kojos skelbiančių gerą naujieną.* Bet šios kojos grubios, diržingos, per kietos dygliams, pajėgios išspirti pūvantį kelmą ir rasti įtrūkimų palmės kamiene ropščiantis. Jis mindžikuoja, suprasdamas, kad jo pėdos yra vertinamos. Ji neištveria ir dirsteli į jį. Jo nosis smaili kaip kirvis, lūpos putlios, smakras atsikišęs. Plaukai juodi kaip anglis, net nežilstelėję, ir ji nustemba. Oda daug tamsesnė už jos, bet jis gražus. Ją apstulbina jo įdėmus žvilgsnis: jis žiūri į kunigą kaip mangusta, laukianti gyvatės kirčio, kad spėtų jo išvengti, apsisukti ir griebti ją už kaklo.

Turbūt apeigos baigėsi greičiau, negu ji tikėjosi, nes motina jau padeda jaunikiui atidengti jos galvą. Jis atsistoja jai už nugaros ir uždeda rankas ant pečių, rišdamas mažutį auksinį

kryželį jai ant kaklo. Pirštai, liečiantys jos odą, karšti kaip žarijos.

Jaunikis metrikų knygoje įrašo kryžiuką ir perduoda plunksnakotį jai. Ji įrašo savo vardą, dieną, mėnesį ir metus, 1900. Kai ji pakelia akis, jis jau eina iš bažnyčios.

– Gal jis paliko užkaistus ryžius? – lydėdamas akimis tolstančią figūrą, sako kunigas.

Priplaukoje, kur ant vandens šokinėja – net lynai įsitempia – valtis, jos vyro nėra.

– Tavo vyras nuo vaikystės labiausiai mėgdavo eiti pėsčias, – sako ką tik tapusi jos moša moteris. – Aš tai ne! Kam eiti, kai galiu plaukti? – Thankama juokiasi, norėdama prajuokinti ir juos. Bet dabar prie vandens motina ir duktė turi išsiskirti. Jos stipriai apkabina viena kitą – kas žino, kada vėl pasimatys? Ji turi naują vardą, naujus, nematytus namus, kuriuose nuo šiol gyvens. Senųjų ji privalo atsižadėti.

Thankamos akys irgi sudrėko.

– Nesijaudinkit, – sako ji paklaikusiai motinai. – Aš rūpinsiuosi ja kaip savo vaiku. Ketinu pabūti Parambilyje dvi tris savaites. Per tą laiką ji išmanys namų ūkį geriau negu psalmes. Nedėkokit man. Mano visi vaikai suaugę. Pasiliksiu ilgai, kad vyras manęs pasiilgtų!

Jaunoji atsiplėšia nuo motinos ir susverdi. Galėjo pargriūti, bet Thankama užsimeta ją ant klubo kaip kūdikį ir žengia į laukiančią valtį. Nuotaka nejučiomis apsieva kojomis tvirtą Thankamos liemenį, prispaudžia skruostą prie raumeningo peties ir nuo tos sėdynės žvelgia į vienišą figūrėlę, mojuojančią priplaukoje, dar mažesnę už jos stūksančio milžiniško akmeninio kryžiaus fone.

* * *

Jaunosios nuotakos ir našlio jaunikio namai stovi Travankore, pietiniame Indijos smaigalyje, įsiterpusiame tarp Arabijos jūros ir Vakarų Ghatų – ilgo kalnyno, besidriekiančio palei vakarinę pakrantę. Šią žemę sukūrė vanduo ir žmonės, suvienyti bendros – malajalių – kalbos. Susitikusi su baltu paplūdimiu, jūra išspraudžia pirštus į krašto gilumą, ir jie susipina su upėmis, atvingiuojančiomis žaliaskliaučiais Ghatų šlaitais. Tai vaiko svajonių pasaulis iš upokšnių ir kanalų, ežerų ir lagūnų tinklas, užutėkių ir tamsiai žalių tvenkinių su lotosais labirintas; didžiulė apytakos sistema, nes, kaip sakydavo tėvas, visi vandenys susiję. Jie pagimdė tautą – malajalius, judrius kaip taki aplinka, grakščių judesių, palaidais plaukais; jie dažnai juokiasi papliūpomis, plaukdami iš vieno giminaičio namų į kito, klajūnai ir bastūnai it kraujo kūneliai gyslose, varomi didžiulės tvinksinčios liūčių sezono širdies.

Šioje žemėje kokospalmių ir palmyrų tokia gausybė, kad naktį jų klostėti siluetai vis dar siūruoja ir mirguliuoja po užmerktais vokais. Gera lemiančiuose sapnuose turi būti žali lapai ir vanduo, o jei jų nėra, sapnuoji košmarą. Sakydami „žemė“, malajaliai turi omeny ir vandenį, nes atskirti vieną nuo kito taip pat beprasmiška, kaip atskirti nosį nuo burnos. Luotais, kanojomis, baržomis ir keltais malajaliai ir jų prekės plūsta į Travankorą, Kočį ir Malabarą tokiu greičiu, kokio šalies, iš visų pusių apsuptos sausumos, gyventojai negali įsivaizduoti. Kai nėra gerų kelių, nuolat važinėjančių autobusų ir tiltų, magistralė yra vanduo.

Mūsų jaunamartės laikais karališkosios Travankoro ir Kočio dinastijos, įkurtos viduramžiais, yra priklausomos nuo

britų, jų valdos vadinamos kunigaikštystėmis. Britų jungą vėlka per penkis šimtus kunigaikštysčių – pusė Indijos sausumos masyvo, dauguma mažutės ir nereikšmingos. Didesnių, vadinamųjų „saliutų“ kunigaikštysčių – Haidarabado, Maisūro ir Travankoro – maharadžos turi teisę į pagarbos pareiškimą saliutu nuo devynių iki dvidešimt vienos pabūklų salvės (skaičius atspindi maharadžos svarbą britų akyse ir dažnai lygus rolsroisams valdovo garaže). Už teisę pasilikti rūmus, automobilius, statusą ir valdyti pusiau savarankiškai maharadžos moka britams dešimtinę nuo mokesčių, kuriuos surenka iš valdinių.

Mūsų jaunamartė iš Travankoro kunigaikštystės kaimo niekada nebuvo mačiusi nei britų kareivio, nei britų tarnautojo, priešingai nei Madraso ar Bombėjaus „prezidentystėse“ – teritorijose, kurias britai valdo tiesiogiai, todėl jų čia knibždėte knibžda. Ilgainiui malajali kalbančios Travankoro, Kočio ir Malabaro sritys susijungs, sudarydamos žuvies pavidalo Keralos valstiją Indijos smaigalio pakrantėje priekiu į Ceiloną (dabar Šri Lanką), o užpakaliu į Goa, ir jos gyventojų akys ilgesingai žvelgs per vandenyną į Dubajų, Abu Dabį, Kuveitą ir Rijadą.

Įsmeikite kastuvą į žemę bet kurioje Keralos vietoje, ir kaip kraujas iš po skalpelio ištrykš rūdžių spalvos vanduo, derlingas laterito eliksyras, maitinantis visa, kas gyva. Galima nepaisyti tvirtinimų, kad iš neišnešiotų, bet gyvų embrionų, išmestų į tokią dirvą, išauga laukiniai žmonės, bet prieskoniai čia neginčijamai tarpsta kaip niekur kitur pasaulyje. Daug amžių prieš Kristų kabotažinių Artimųjų Rytų laivų trikampės bures išpūsdavo pietvakarių vėjas, ir jūrininkai išsilaipindavo Prieskonių Krante pirkti pipirų, gvazdikėlių

ir cinamono. Pasatams pakeitus judėjimo kryptį, jie grįždavo į Palestiną ir parduodavo prieskonius pirkėjams iš Genujos ir Venecijos už didelius pinigus.

Europoje prieskonių manija sklido kaip sifilis ar maras, kuriuos lygiai taip pat platino jūrininkai. Bet šis užkratas buvo naudingas: prieskoniai pratęsdavo maisto galiojimo laiką ir valgytojo gyvenimą. Buvo ir kitų pranašumų. Kažkoks Birmingamo dvasininkas, kuris kramtydavo cinamoną, norėdamas paslėpti iš burnos sklindantį vyno kvapą, suvokė, kad parapijietės negali jam atsisipirti, ir parašė populiarią brošiūrą „Nauji saldūs ir aštrūs padažai: linksmos pabiros apie šiurkščias ir malonias vyro ir žmonos sueitis“ (pasirašė slapyvardžiu). Vaistininkai liaupsino ciberžolių, indinių garcinijų ir pipirų gėrimą, stebuklingai išgydantį nuo vandenės, podagros ir strėnų gėlos. Kažkoks Marselio gydytojas aptiko, kad maža glebi varpa, įtrinta imbieru, padidėja, sustandėja ir partnerei teikia „tokį malonumą, jog ji nenori, kad jis nuo jos nuliptų“. Keista, kad virėjams vakariečiams nė karto netoptelėjo paskrudinti ir sugrūsti pipirų, pankolių sėklų, kardamonių, gvazdikėlių ir cinamono, paskui suberti tą mišinį į aliejų su garstyčių sėklomis, česnakais ir svogūnais ir taip pagaminti kiekvieno troškinio pagrindą.

Savaime suprantama, kai Europoje prieskoniai kainavo kaip brangakmeniai, arabų jūrininkai, gabenantys juos iš Indijos, daug šimtmečių slėpė, kur jais apsirūpina. Penkiolikta-me amžiuje portugalai (o vėliau olandai, prancūzai ir anglai) pradėjo rengti ekspedicijas, ieškodami šalies, kurioje auga neįkainojamieji prieskoniai; šie ieškotojai priminė gašlius jaunuolius, užuodusius kekšės kvapą. Kur ji? Rytuose, visada kažkur rytuose.

Bet Vaskas da Gama iš Portugalijos išvyko į vakarus, o ne į rytus. Jis plaukė palei Vakarų Afrikos pakrantę, apsuko Gerosios Vilties kyšulį ir grįžo kita puse. Kažkur Indijos vandenynė da Gama pagrobė arabą locmaną ir kankino tol, kol šis nuvedė jį į Prieskonių Krantą – dabartinę Keralą, ir išsilaipino netoli Korikodo miesto; tais laikais tai buvo ilgiausia kelionė vandenynu.

Korikodo valdovui nei da Gama, nei jo karalius, atsiuntęs dovanų koralų ir žalvario (radža padovanojo rubinų, smaragdų ir šilko), įspūdžio nepadarė. Jį prajuokino da Gamos išsakytas troškimas skelbti Kristaus meilę stabmeldžiams. Negi šitas mulkis nežino, kad prieš tūkstantį keturis šimtus metų, dar šventajam Petruui nenuvykus į Romą, kitas iš dvylikos apaštaly, šventasis Tomas, išlipo iš arabų laivo šioje pakrantėje?

Anot legendos, šventasis Tomas atvyko 52 metais ir išlipo netoli dabartinio Kočio. Jis sutiko berniuką, grįžtantį iš šventyklos. „Ar tavo Dievas išklauso tavo maldas?“ – paklausė jis. Berniukas atsakė, kad jo Dievas tikrai išklauso. Šventasis Tomas šliūkštelėjo į orą vandens, ir lašeliai pakibo. „Ar tavo Dievas gali taip padaryti?“ Tokiais veiksmais, gal iliuzijomis, gal stebuklais, jis atvertė į krikščionybę kelias brahmanų šeimas; vėliau buvo nukankintas Madrase. Pirmieji atsivertėliai – šventojo Tomo krikščionys – liko ištikimi tikėjimui ir tuokėsi tik tarpusavyje. Ilgainiui jų, siejamų papročių ir bažnyčių, vis daugėjo.

Beveik po dviejų tūkstančių metų susituokė du pirmųjų Indijos atsivertėlių palikuonys – dvylikametė nuotaka ir vidutinio amžiaus našlys.

– Kas nutiko, tas nutiko, – pasakys mūsų jaunamartė, kai taps senele, o jos anūkė – bendravardė – paprašys papasakoti apie protėvius. Mergytė išgirdo gandus, kad jų giminės istorijoje baisybė paslapčių ir kad tarp jos protėvių buvo vergų pirklių, žudikų ir išvytas iš dvasininkų luomo vyskupas. – Vaikeli, praeitis yra praeitis, be to, ji kitokia kiekvieną kartą, kai ją prisimenu. Papasakosiu tau apie ateitį, kurią kursiš tu. – Bet vaikas užsispyrė.

Nuo ko pradėti pasakojimą? Nuo Tomo Netikinčiojo, kuris užsigeidė pamatyti Kristaus žaidas, kad patikėtų? Nuo kitų tikėjimo kankinių? Vaikas triukšmingai reikalauja pasakojimo apie savo giminę, apie našlio namus, į kuriuos nutekėjo senelė, iš visų pusių apsuptą sausumos būstą vandenių krašte, buveinę, pilną paslapčių. Bet tokie prisiminimai išaušti iš voratinklių; laikas išgraužia audekle skyles, kurias ji turi užadyti pramanais ir melagystėmis.

Senelė neabejoja dėl kelių dalykų. Istorija, kuri padaro klausytojui įspūdį, pasakoja tiesą apie žmonių gyvenimą, tai gi neišvengiamai ir apie šeimų gyvenimą, jų pergales ir nuoskaudas, jų mirusiųosius, tarp jų vaiduoklius, kurie užsibuvo; ji turi duoti patarimų, kaip gyventi šiame Dievo krašte, kuriame džiaugsmas niekada neatskiriamas nuo liūdesio. Geras pasakojimas neapsiriboja tuo, kuo rūpinasi gailestingasis Dievas: jis sutaiško šeimas ir atskleidžia paslaptis, kurių našta susieja labiau negu kraujo ryšiai. Bet šeimą gali sugriauti ne tik nutylėtos, bet ir išduotos paslaptys.

3 SKYRIUS

Nepaminėti dalykai

1900-ieji, Parambilis

J aunamartė sapnuoja, kad taškosi įlankoje su pusseserėmis, jos susigrūda į siaurą luotą, tyčia jį apverčia ir vėl ropščiasi, o jų juokas atsimuša į krantus.

Ji pabunda.

Šalia kyla ir leidžiasi knarkiantis kalnas. Thankama. Taip. Jos pirmoji naktis Parambilyje. Tas vardas kliūva jai už liežuvio it nuskelto danties kraštas. Už gretimų – vyro kambario – durų negirdėti nieko. Thankamos kūnas slepia mažą berniuką – ji mato tik žvilgius sutaršytus plaukus ant jo galvos ir šalia jos padėtą ranką delnu į viršų.

Ji įsiklauso. Kažko trūksta. Jai pasidaro neramu. Paskui suvokia: ji negirdi vandens. Jai trūksta jo čiurlenančio, raminančio balso, todėl jinai sukūrė jį sapne.

Vakar iš eldijos, sutvirtintos lentomis, ji ir Thankama išlipo nedidelėje prieplaukoje. Jos perėjo ilgą lauką, nusėtą aukštomis kokospalmėmis, apsunkusiomis nuo vaisių. Ganėsi keturios ilgomis virvėmis pririštos karvės. Jos ėjo pro eiles bananų nulėpusiais lapais, kurie baksnojo ir čaižė vienas kitą.

Karojo raudonų bananų kekės. Kvepėjo michelijos. Iš seklaus upelio kyšojo trys nuzulinti, nugludinti brydės akmenys. Toliau upelis plātėjo ir virto kūdra, kurios krantai buvo apaugę pandanais ir nykštukinėmis kokospalmėmis, palinkusiomis nuo oranžinių vaisių gausos. Prie kūdros pakraščio dunksojo nuožulnus skalbimo akmuo; Thankama pasakė, kad į šią vietą jai reikės eiti maudytis. Upelio čiurlenimas buvo geras ženklas. Kai jos išlipo prieplaukoje, ji ėmė žvalgytis namo, bet prie upės jo nebuvo, matyt, jis stovi prie upelio... bet ji nieko nepamatė. „Visa šita žemė, per penkis šimtus akrų, – išdidžiai paskelbė Thankama, rodydama į kairę ir į dešinę, – yra Parambilis. Beveik visur neįžengiami tankumynai, kalvos, niekas netvarkyta. Žemės, kurioje miškas daugmaž iškirstas, dirbama tik dalis. Čia buvo vienos džiunglės, dukrele, kol tavo vyras nepradėjo tvarkytis.“

Penki šimtai akrų. Namas, kuriame ji gyveno iki vakar, stovėjo vos ant dviejų.

Toliau jos žingsniavo taku, kurį iš abiejų pusių supo maniokai. Pagaliau ji išvydo namo siluetą ant aukštos kalvos. Įsmeigė akis į buveinę, kurioje gyvens iki mirties. Stogas ties viduriu buvo kaip įprastai įlinkęs, o galuose užsiritęs, žemai nusvirusi pakraigė užstojo saulę ir temdė verandą... bet ji pajėgė galvoti tik: „Kodėl ant kalvos? Kodėl ne prie upelio? Arba upės, atplukdančios svečius, naujienas, visus gerus daiktus?“

Dabar, gulėdama ant nugaros, ji apžiūrinėja kambarį: nusvidintos, poliruotos tikmedžio, o ne plaukuotojo duonmedžio sienos su kryžiaus formos angomis viršuje, pro kurias gali išėiti šiltas oras; papildomosios lubos irgi tikmedžio ir saugo nuo kaitros; pro plonas medines langų grotas netrukdomai pučia vėjelis; ir, žinoma, į verandą vėrėsi pusdurės, viršus dabar

atidarytas, kad pūstų vėjas, o apačia uždaryta, kad neprilįstų vištų ir visokių bekojų padarų, – namas panašus į tą, kurį ji paliko, tik didesnis. Kiekvienas dailidė laikosi tų pačių senovinių namų statybos taisyklių – jų nepažeis nei hinduistas, nei krikščionis. Geram dailidei namas yra jaunikis, o žemė – nuotaka, ir jis turi suderinti juos taip pat rūpestingai, kaip astrologas horoskopus. Jei namus ištiks bėda ar juose ims vaidentis, žmonės sakys, kad troba stovi nelaimę lemiančioje vietoje. Todėl ji vėl klausia savęs: *Kodėl čia, toli nuo vandens?*

Sušnara lapai, sudreba žemė, ir jai ima daužytis širdis. Žvaigždžių šviesą užstoja pavidalas netoli durų. Gal atėjo susipažinti namų vaiduoklis? Paskui pro pusdurių viršų į kambarį ima brautis lapuotas krūmas. Jį apsigijusi didžiulė gyvatė. Ji negali nei pajudėti, nei surikti, nors supranta, kad šiame paslaptingame, iš visų pusių apsuptame sausumos name jai tuojau atsitiks kažkas baisaus... bet argi mirtis kvėpia jazminaičiais?

Virš jos pakimba išrauto jazminaičio kuokštas, kurį straubliu tvirtai laiko dramblys. Žiedeliai siūbuoja virš miegančiųjų, paskui nurimsta virš jos. Ji pajunta ant veido šiltą, drėgną, senovinį alsavimą. Ant kaklo byra grumsteliai.

Baimė atslūgsta. Ji nedrąsiai ištiesia ranką į dovaną. Nuštemba, kad šnervės tokios žmogiškos, apjuostos blyškesnės šlakuotos odos, švelnios kaip lūpos, bet vikrios ir miklios kaip du pirštai; jos apuosto jai krūtinę, pakutena alkūnę, paskui slenka jai prie veido. Ji vos neprunkštelėja. Dramblys pučia karštą iškvėptą orą it palaiminimą. Turbūt tokie kvapai sklido Senojo Testamento laikais. Straublys be triukšmo atsitraukia.

Ji atsisuka ir pamato išgąsdintą liudytoją. Dvimetis Džo-Džo atsisėdo ir, išplėtęs akis, spokso virš Thankamos liemens.

Ji nusišypso, pakyla, staiga pamoja jam, pasisodina ant klubo, ir juodu eina į lauką paskui vaiduoklį.

Ji junta dvasias kiekviename Parambilio kampelyje, kaip ir bet kuriame name. Vienas vaikštinėja kieme. Tamsoje it gausybė jonvabalių blikčioja nematomos vėlės.

Proskynoje prie aukštos kokospalmės, siūruojančios virš lapų stirtos, it žibintas vėjyje siūbuoja spindinti akis. Kai jos akys apsipranta su tamsa, išnyra kakta sulig kalnu, paskui vangiai pliaukšninčios ausys... statula, išdrožta iš juodo nakties akmens. Dramblys tikras, o ne vaiduoklis.

DžoDžo, patogiai įsitaisęs jai ant klubo, tarsi niekada nebūtų sėdėjęs ant kokio nors kito, nejučiomis apkabina jai kaklą viena rankyte, pirščiukais įsikimba jai į ausies lezgelį. Ji vos nenusijuokia; dar vakar *ji* kabinosi į Thankamą. Jie stovi ramiai, du pusiau našlaičiai. Dvasios paklūsta jazminaičio dovanotojo įsakymams ir pasitraukia į tamsą, užleidžiančią vietą aušrai.

Per savo trumpą gyvenimą ji matė šventyklos dramblių, garbinamų ir vaišinamų skanėstais; ji matė darbinių dramblių, plumpinančių per kaimus į mišką nešti rąstų. Bet gyvulys, užstojantis žvaigždes, tikrai didžiausias pasaulio dramblys. Ji žiūri, kaip jis neskubėdamas kramto, kaip straublys grakščiai it šokėjas kemša lapus į išsišiepusią burną, ir nurimsta.

Pavėjinėje nuo dramblio pusėje, už žemių pylimo, apsupančio grioviu kiekvieną kokospalmę, kad vanduo ir mėšlas neišdžiūtų, ant virvinės lovos miega vyriškis.

Jos vyro alkūnės ir keliai kyšo iš įdubusio medinio rėmo. Vietoj pagalvės sulenkta po skruostu tvirta kairė ranka suglaustais į krūvą pirštų galais tarsi jazminaitį atnešusiojo užuomina.